

Beszámoló  
a  
„Paradigmaváltás az orosz nyelvészeti kutatásokban”  
c. OTKA projekt eredményeiről  
(K 68568, 2007.07.01.-2011.12.31.)

A pályázat fő célkitűzése új stratégia létrehozása és megvalósítása volt az orosz nyelvészeti kutatásokban a Debreceni Egyetemen: Míg a 20. sz. 90-es éveikig az orosz nyelvészeti kutatások tematikája az alkalmazott nyelvészet határain belül mozgott és kiszolgálta a kötelező orosz nyelvoktatást, a 90-es évek után e nyelv kutatását is szükséges volt felzárkóztatni azokhoz az elméleti nyelvészeti irányzatokhoz, amelyek különböző nyelvek vizsgálata révén az emberi nyelv modern és történeti működési mechanizmusának jobb megértését képesek elősegíteni. Ugyancsak cél volt a ruszista nyelvészek új generációjának kinevelése a Debreceni Egyetemen.

A projektben hat részterületen folytak kutatások, melyeket két szenior kutató (Jivka Koleva-Zlateva, Agyagási Klára) és a DE Nyelvészeti Doktori iskolájának kezdetben öt, de tartósan három ruszista doktorjelöltje végzett. A kutatások egyrészt a generatív nyelvtudomány „kormányzás és kötés” elméletének és módszertanának, a kognitív szemantika és pszicholingvisztika eredményeinek történeti nyelvészetben való alkalmazására irányultak, másrészt a logikai szemantika, a prototípuselmélet, a konverzációanalízis és a kontaktusnyelvészet kódoláselméletének alkalmazását mutatták be modern nyelvészeti témákon.

#### Eredmények

1. Generatív nyelvészeti elméleti keretben Györfi Beáta doktorjelölt végzett kutatásokat. A pályázati ciklus alatt egy 14. századi orosz évkönyv szövegének mondattani vizsgálatával foglalkozott. Ezzel a témával (történeti szövegek vizsgálata generatív nyelvészeti módszerekkel) brit és amerikai kutatók által művelt területre lépett, akik munkásságában a nyelvi változások formális nyelvi analízissel való kimutatása és a változások okának a feltárása a cél. Témájából (a melléknévi igeneves szerkezetek szintaktikai státuszának változása a 14. században) készült el PhD értekezése, mellyel tudományos fokozatot szerzett 2008-ban, és az értekezés 2011-ben könyvként is megjelent az újonnan alapított Tractata Slavica sorozatban. A kutató 2010-ben Veliko Turnovóban nemzetközi kongresszuson tartott előadást, és a ciklus alatt három ERIH C kategóriás folyóiratcikket és két konferenciaticket jelentetett meg lektorált fórumokon.

2. A kognitív szemantika és pszicholingvisztika elméletét és módszertanát Jivka Koleva-Zlateva egyetemi docens, debreceni bolgár lektor alkalmazta szláv etimológiai kutatásaiban. A szláv nyelvekben a hangszimbolikus eredetű szóképzést vizsgálta, témájából 2008-ban monográfiát jelentetett meg a Tractata Slavica sorozatban oroszul. A szerző a hangszimbolikus eredetű szavak formális jegyek alapján való felismerése terén és az érintett szóbokrok szemantikai változásának leírásában nemzetközi tekintetben is kiemelkedő eredményeket ért el. A könyv bolgár nyelvű változatával a szerző 2009-ben megszerezte a nyelvtudományok doktora fokozatot a Bolgár Tudományos Akadémián és 2011-ben professzori kinevezést kapott Bulgáriában. A kutatási ciklus alatt 2010-ben Veliko Turnovóban két alkalommal adott elő nemzetközi konferencián, hat lektorált ERIH C kategóriás folyóiratcikket, három konferenciaticket és egy moszkvai felkérésre készült könyvfejezetet publikált.

3. A logikai szemantika és kettős szillogizmus elméleti keretében Kissné Kovács Krisztina doktorjelölt végzett kutatásokat. Saját gyűjtésű orosz nyomtatott reklámszövegeket vizsgált, a vizsgálat célja a szlogenekben jelenlévő implicit jelentéstartalom kimutatása volt logikai műveletek által. Kutatásában Kiefer Ferencnek a preszuppozíciók formális logikai

műveletek által történő megjelenítését tekintette módszertani mintának. Témájából készítette el PhD értekezését, mellyel 2009-ben tudományos fokozatot szerzett. Az értekezést a ciklus végére kibővítette és átdolgozta, a monográfia kiadása folyamatban van a Tractata Slavica sorozatban. A kutató 2011-ben nemzetközi konferencián tartott előadást témájából Lódzban, a kutatási ciklus alatt három lektorált, ERIH C kategóriás folyóiratcikke jelent meg, konferenciatickkét pedig elfogadták közlésre Lódzban..

4. A prototípuselmélet alkalmazása – a 20-21. század fordulóján az orosz nyelvben amerikai angol mintára létrejött tükörszavak vizsgálatával – Fórián Éva doktorjelölt feladata volt. Fórián Éva a doktori képzés során kétszer váltott témát, a projekt indulásakor az új, általa választott feladatnak a kutatásában még nem szerzett tapasztalatokat. A kutatás elindult, a doktorjelölt előadást tartott a XIV. Nemzetközi Szlavisztikai Konferencián 2008-ban Ohridban, az előadás nyomtatásban megjelent, a folytatás azonban megtorpant. Két éves szünet után Fórián Éva értekezés nélkül zárta a fokozatszerzési periódust, doktorjelölti státusza megszűnt és nyilvánvalóvá vált, hogy kutatóként sajnos nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

5. A konverzációanalízis a szociológiából került a nyelvtudományba, ennek az elméleti keretnek és módszernek az alkalmazást választotta feladatául Sahverdova Nava Vanda doktorhallgató. Célja a hierarchia nyelvi kifejeződésének a vizsgálata bírósági diskurzusokban, a hatalmi és az alárendelt szerep nyelvi körülírása volt. Ilyen kutatás korábban sem a magyar, sem a nemzetközi russzisztikában nem folyt. A hallgató a projekt időtartama alatt abszolutóriumot szerzett, és folyamatosan publikált. 2010-ben és 2011-ben nemzetközi konferenciákon tartott előadásokat (Riga, Poznan). A kutatási periódusban négy folyóiratcikke jelent meg ERIH C kategóriás folyóiratokban, és két konferenciaticket publikált. A ciklus végére pedig elkészítette témájából a PhD értekezését. Az értekezés munkahelyi vitája lezajlott, az opponensek és a bizottság pozitívan értékelte a munkát. Könyv alakban való megjelentetése folyamatban van a Tractata Slavica sorozatban.

6. A kódmásolási elmélet a kontaktusnyelvészet egy ága, mely keret használata egyúttal Agyagási Klára munkásságának egyik fő vonulata. A projektben tervezett kutatás a kárpátaljai diákok nyelvhasználatában megmutakozó ukrán-orosz interferenciajelenségek feltárására irányult anyanyelvi kompetenciájú ukrán filológus végzettségű lektor (Tetjana Ivaškevič) közreműködésével. A munka elindult, az első, 2007-ben megjelent cikk az ukrainai nyelvi helyzetet tekintette át. Egy év elteltével azonban az ukrán lektor családi okok miatt váratlanul megszűntette munkaviszonyát és hazautazott. Pótlása a vártnál sokkal nehezebb volt, mert a lehetséges jelöltek anyanyelvi teljesítményét ukrán-ruszin interferencia zavarta. A helyzet végül megoldódott, Musketik Leszjával, az Ukrán Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Kutatóintézetének munkatársával sikerült a kitűzött témából egy közös cikket publikálni, amely a kárpátaljai hallgatók írott nyelvhasználatát elemezve bemutatja a részleges kódmásolás és nyelvi keveredés jelenségeit.

A kutatási program célitűzéseinek megfelelően a projekt utolsó évében (2011.máj. 13-án) összegező szimpóziumot szerveztünk a MTA Debreceni Akadémiai Bizottságának Nyelvtudományi Szakosztályával közösen, ahová az ELTE, az SzTE és az MTA Nyelvtudományi Intézetének orosz nyelvi anyaggal dolgozó, elméleti nyelvész kutatóit hívtuk meg. A szimpózium értékes tapasztalatcserére adott lehetőséget, és közel hozta egymáshoz a hasonló érdeklődésű vagy rokon területen dolgozó szakembereket.

A projekt eredményeinek publikálására új monográfiatorozatot alapítottunk (mely a fentebb már említett Tractata Slavica Universitatis Debreceniensis nevet viseli). A sorozatban a projekt keretében öt kötetet publikáltunk, ezek szerkesztői teendőit Agyagási Klára látta el.

A kutatóprogram további nagyon jelentős eredményeként könyvelhetjük el, hogy a ciklus végére sikerült kinevelni az új, jól felkészült, igényes, kutatásban való jártasságát bizonyító russzista nyelvész utánpótlást a Debreceni Egyetemen. Az új generáció tagjai már

versenyképes résztvevői lehetnek a hazai elméleti nyelvészeti tudományosságnak, akik orosz nyelvű korpuszok vizsgálati eredményeivel gazdagíthatják az egyetemes nyelvtudományt . A Tractata Slavica sorozatban megjelenő monográfiáik külföldi terjesztésének megszervezése valamint a nemzetközi konferenciákon való részvételük során kialakított szakmai kapcsolataik révén pedig eséllyel vehetnek részt újabb nemzetközi kapcsolatok és együttműködések kialakításában.

Az eredmények és sikerek eléréséhez fiatal kutatóinkat a Debreceni Egyetem Nyelvészeti Doktori Iskolájának Angol, Német és Elméleti Nyelvészeti alprogramjainak oktatói valamint a társegyetemekről felkért lektorok is hozzásegítették. Munkájukért csakúgy, mint az OTKÁ-nak a támogatásért köszönet illeti.

Debrecen, 2012. jan. 31.

Prof. Dr.Agyagási Klára  
egyetemi tanár  
témavezető